

լուն համար :

Շատ նախանձորդներ ունեցաւ Փեթրարքա աս պատուոյն համար . բայց շատ մեծամեծ թագաւորներ ալ իրենց քովը կը հրաւիրէին զինքը , մեծամեծ պատիւներ տալով իրեն : Փեթրարքա գնաց Փարմա քաղաքը , և հոն եկեղեցւոյ պաշտօնեայ էր . բայց 1348^{ին} լսելով Սաւրայի մահը՝ սաստիկ տրտմութիւն խաղաղի այլ և այլ քաղաքները պտըտելէն ետքը գնաց նստաւ Փատուա քաղաքը , ու հոն կանոնիկոսութեան պատիւը ունեցաւ : Վաղաքէն դուրս Մըքուա ըսուած գեղը քաշուեցաւ , ու հոն բանաստեղծութեան ետեւէ էր , բայց շատ մարդիկ հոն ալ իրեն տեսութիւն կ'երթային :

Ֆիորենցայի բնակիչքը , որ Փեթրարքայի ծնողքը քաղաքէն դուրս քշեր էին , հաշտուիլ ուզելով Փեթրարքային հետ՝ Պոքքաչիոյ բանասէրը խաւրեցին որ զինքը հրաւիրէ . Փեթրարքա թէպէտ շատ ուրախացաւ աս հրաւերքին վրայ , բայց իր զուարճալի բնակութիւնն ալ թողուլ չէր ուզեր . ու երբոր ինքն ալ տարակուսեր էր որ երթայ թէ չէ , յանկարծակի մեռած գտան զինքը իր գրատանը մէջ աթոռին վրայ նստած 1374^{ին} , որ ան ատենը 70 տարուան էր : Փառաւոր հանդիսով թաղեցին զինքը նոյն գեղին եկեղեցւոյն դիմացը . գերեզմանին վրայ ալ Փեթրարքայի բերնէն այսպիսի տապանագիր մը գրեցին . « Ես գտի զհանգիստ իմ . ողջամբ մնասցիք Յոյս և Յաջողութիւն կենցաղոյս . չիք ինչ այսուհետեւ իմ և ձեր . մնայ արդ ձեզ և զայլս պատրել » : Ետքը գերեզմանին վրայի քարը վերուցին ու վրան փառաւոր շիրիմ մը շինեցին , ու մէկ կողմը լատիններէն ուրիշ տապանագիր մը գրեցին : Շատ օտարականներ Փատուա քաղաքը որ կ'երթան , Փեթրարքայի գերեզմանին ալ այցելութիւն մը կ'ընեն :

Փեթրարքա սակաւակեր էր , վար-

քը և բարքը ընդհանրապէս բարեկարգ . ինքը բանաստեղծական ուսման նորոգիչ ըսուեցաւ , ունաւ Հայր իտալական բանաստեղծութե . ինքը դարձեալ սկսաւ հնութեանց ետեւէ ըլլալ , ու իրեն նայելով Վաղղիացիք և Խտալացիք ալ ետեւէ եղան հինյիշատակներու : Փեթրարքա պատմական գրուածոց մէջ ալ գերազանց եղաւ :

Բայց մեծ պարծանքը իրեն բանաստեղծութիւններն են , մանաւանդ իտալերէնները , որով շատ ծաղկեցուց իտալացւոց լեզուն . իսկ իրեն գրուածոցը մէջ ամենէն երևելիները տաղերն են , թէ իմաստի և թէ ուժոյն կողմանէ :

Խիայն թէ իր բոլոր գրուածքներուն մէջ ալ կը գտնուին պաղ այլաբանութիւններ ու բառերու խաղեր , որ ասոնք ան ատենուան գրուածոց ընդհանուր պակասութիւններն են :

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Յաղագս Բնիկ հնչման հայեանի տառից :

Օր օրինակ զանցս և զպատմութիւն ազգաց իւրաքանչիւր 'ի նոցունց անտի աւանդիցն կամ 'ի դպրութեանց արժան է ստուգել և ուսանել , և ոչ յօտարաց և 'ի հեռաւորաց , զի ամենայն ոք իւրուսմն հմտագոյն է քան օտարոտւոյն , նոյնպէս և զլե-

1 Պարոն Պրոսէ կրտսերն համբաւեալ գաղղիացի , կաճառորդ և գրապետ կայսերական ճեմարանին Փեթրարքայի . յայց ելեալ մերոյ մենաստանի սրբոյն Ղազարու 'ի վենետիկ յամենանն օգոստոսի , և յաղագս իւրոյ հմտութեանն 'ի վրաց և 'ի Հայոց պատմութեան և 'ի դպրութիւնս , և սակաւ զնուական բարուցն յօգացեալ մերումն Հայկազնեան ճեմարանի , խնդրեաց 'ի մէջ բանիւ , ապա և գրով , զլուծումն իւրոց տարակուսանաց յաղագս բնիկ հնչման մերոյս բարբառոյ . և մէք մտադիր յօժարութեամբ ձեռն արկեալ 'ի նոյն , հարկ համարեցաք 'ի գրոցն մեր բարբառ առաջի առնել զիրսն համառօտիւ , զի այն իսկ գիւրիմաց ևս է Եւրոպացւոցն հայագիտաց քան զաշխարհիկն մեր լեզու :

ա, է, Թ, Յ, Գ, Ժ, Լ, Զ, Ի, Բ, Ծ, Դ, Ի :
Եւ ո՛ր ոչ տեսանիցէ, զի ամենեւին իսկ
այլանդակի և յեղափոխի այսու հըն-
չումն բարբառոյս մերոյ :

Իսկ պատճառք որովք զկարծիս
իւրեանց կամին հաստատել այսօրիկ
են, հաւաքեալք ՚ի բազմահմուտ լե-
զուագիտէն Փեթերմաննէ յիւրում
քերականութեանն :

Ա, Օ ի նախնի Յոյնք և Հռով-
մայեցիք զհայկական անուանս այս-
պէս փոխաբերեն յիւրեանց լեզուս .
օրինակ իմն զմերն Տրդատ նոքա Գրե-
թաբէս կամ Գրեթաթէս ընթեռնուն,
զՐափարաթն պարաթ, զՏեփրէս Գե-
թրէս, և այլն :

Բ, Օ ի նախնի Հայք ևս զյոյն և
զլատին բառս նովին կանոնիւ ՚ի հայ
փոխեն, որ տառադարձութիւն կոչի
յարդեացս . զոր օրինակ Բարբարոս ա-
սեն, և ոչ Վարվարոս կամ պարպարոս,
Պրիփորիոս և ոչ Լրիփորիոս, Պիոսիորոս և
ոչ Կիոսփորոս, Պոնփիոս, և ոչ Լոնփիոս,
Լիսար և ոչ Գէսար կամ Լիսար, Պոփորիոս
և ոչ Բոսպորիոս, Պեթրոս և ոչ Բէթրոս
և այլն :

Գ, Օ ի նոյն կարգ է գոգցես այ-
բուբենից Հայոց, որ ինչ և Յու-
նացն . ապա և զնոյն հնչմունս պար-
տին ասեն ունել հայեցի տառք՝ զոր
յունականքն ունին :

Դ, Օ ի բաժանումն տառիցն Հայոց
՚ի հայ թարգմանութեանն Վերա-
կանութեան Պիոնեսիոսի թրակա-
ցւոյ՝ զնոյն թուի հաստատել :

Եյս ամենայն պատճառքնոցա որ-
չափ և զօրաւորք կարծիցին ՚ի վերին
երեսս, սակայն ՚ի փորձ և ՚ի քնին մա-
տուցեալք տկարանան յոյժ յոյժ, և
ինքնին գոգցես անյայտին : Ասն ու-
րոյ հարկ է աստանօր զմերն նախ հաս-
տատել եթէ մեք զոր ունիցիմք կար-
ծիս զառուգանութէ տառիցն մերոց, և
որպէս հաւաստիցեմք զայն . զոր թէ
յաջողեսցուք կատարել, այնուհետև
դիւրագոյնս հերքեսցուք և զհակա-
ռակորդացն զպատճառս :

Եթէ յանցանել բազմադարեան

ժամանակաց բազում փոփոխութիւնք
գործիցին որպէս յայլ ամենայն հան-
գամանս՝ նոյն և ՚ի լեզուս ազգաց իւ-
րաքանջիւր, ընդ այն չեն ինչ զար-
մանք . քանզի և լեզու, մանաւանդ
որ անգիրն իցէ, ըստ փոփոխել գի-
պաց բախտին և տեղոյ և քաղաքա-
կանութեան և գիտութեան կամ տգի-
տութեան՝ բնաւորեալ է բազում այ-
լափոխ կերպարանս զգենուլ, մինչև
հազիւ թէ կարողասցի որ զնախնա-
կանն տիպ նշմարել ՚ի նմա : Վա-
ջայայտ է յոյժ ճշմարտութիւնս, և
այնչափ՝ զի թէպէտ և ոչ աստուածա-
սաստ պատուհասիւ խառնակէր նա-
խաստեղծիցն բարբառ ՚ի Վաբէլ,
(որ անշուշտ ոչ սակաւ այլափոխեալ
էր և ՚ի ժամանակին յայնմիկ յառաջ-
նոյ անտի պարզութենէն,) սակայն
յետ այսքանեաց դարուց ՚ի վերայ ան-
ցանելոյ հարկաւ առնոյր զանազա-
նեալ կերպարանս, մինչև բնաւ իսկ
չիմանալ ազգաց ազգաց զխօսս իրե-
րաց : Ինչ այս չեն ինչ ասեմ զարմանք .
բայց այն էր զարմանալոյ և հիացման
արժանի, եթէ ազգ մի և ժողովուրդ
ոչ փոքր, և ոչ փոքու ճոխացեալ մա-
տենագրութեամբ, որպիսի մերս է,
յընթացս դարուց քսանից երբեք ոչ
թափուր մնացեալ յուսումնասէր և
յընթերցասէր մարդկանէ, կորու-
սեալ իցէ բնաւ ամենեւին զիւրոյ բար-
բառոյն զքնիկ առողջանութի և զտա-
ռիցն իւրոց զճգրիտ հնչումն : Իցեն
արդեօք յազգի անդ կամ յաշխարհի
տոհմք և գաւառք և հատուածք, որ
փոքր մի այլազգ առողջանիցեն զբար-
բառն յընթեռնուլ անդ զգիրս, և ոչ
ըստ հասարակաց սովորութեան . սա-
կայն որ բունքն են աշխարհին և բազ-
մագոյնք ևս թուով, հարկ է թէ պա-
հեալ իցեն զճգրիտ առողջանութի
թէպէտ և դոյզն ինչ փոփոխութեամբ
հանդերձ : Օյս հաստատեն և օրի-
նակքն յայլոց ազգաց զորս ՚ի սկզբն
աստ բանիցս ածաք ՚ի մէջ . զնոյն և
ընդաբոյսն բնաւորութիւն մերոյ ազ-
գիս առանձինն ցուցանէ, անսիրելու :

Թիւնն ասեմ փոփոխութեանց և նորաձեւութեանց, և երկիւղած պահպանութիւն հայրենականացն աւանդից :

Օայս ամենայն զմտաւ ածեալ, ասել ասեմք և մեք՝ եթէ հատուածք ազգիս մերոյ տարաշխարհիկ 'ի բուն հայրենեացն եղեալք մինչև 'ի հընդիկս և 'ի Պոնտոս, 'ի Ռուսիա և 'ի Սաքաւա, 'ի Սոլտաւիա և 'ի Սակեդոնիա, Թերևս կորուսեալ իցեն զբուն հնչմունս տառից ինչ բարբառոյն իւրեանց, և կամ փոքր մի խանգարեալ զնոսին . բայց և ոչ նոքա զամենայնս : Եւ այս ոչ միայն 'ի խօսից նոցին յայտնապէս երևի, այլ մանաւանդ յընթերցուածոյն և 'ի հազագէ և յոլորակաց վերծանութեանն . մինչև համարձակիմք իսկ ասել, զի Թէ կայ ինչ խտիր ընդ գաղթելոցս այսոցիկ առողջանուի և ընդ բուն հայաստանեայցն 'ի միջի, ոչ այնչափ 'ի բաղաձայնիցն հնչման է այն խտիր, որչափ 'ի ձայնաւորացն առողջանութե . քանզի յաճախ սովորութիւն զտառս « հնչեն օ, զէ իբրու է, զյ սկզբնական իբրու է . ուր հայաստանեայք բարուք յոյժ զանազանեն զնմանաձայն տառսդ 'ի միմեանց : Եւս առաւել անկորուստ համարիմք զառողջանուի բաղաձայն և ձայնաւոր տառից լեզուիս մերոյ 'ի բերանս բնիկ հայաստանեայց, այսինքն որոց բնակեալ են 'ի Սասեաց ոտանէ մինչև 'ի Վարին և 'ի Սուշ, 'ի Վան և 'ի Սիլվադետս և 'ի Վիլիկիա . որոց Թէ պէտ և ըստ գաւառաց գաւառաց զանազանք իցեն յեղանակք խօսից, սակայն հնչումն տառից մերոց գոգցես նոյն է 'ի շրթունս ամենեցուն : Եւ ահա այն է, որպէս մեքս հաստատեմք, բնիկ հնչումն լեզուիս մերոյ . այսինքն զի տառքս Բ, Գ, Դ, Զ, և Չ միջակք են և խտրին յոյժ 'ի նմանաձայն կարծեցեալ տառիցս Բ և Գ, Դ և Զ, Ը և Դ, Ծ և Ծ, Ծ և Զ . Թող զհնչմունս ձայնաւորացս « և է, զորս հնչեն ճշդութեամբ մեծաւ . որպէս և զյ ըստ տեղոյն՝ նուրբ և Թաւ, և զւ և զչ :

Իսկ այն զի 'ի գաւառս ուրեք սահմանաց աշխարհին մերոյ և 'ի հատուածս գաղթականաց ոմանց հայկազնեայց ոչ այսպէս հնչին տառք մեր, այլ ուրեք 'ի մին և ուրեք 'ի միւսն խոտորին ծայրայեղ առողջանութիւն, այն չէ ինչ . մանաւանդ Թէ այն իսկ 'ի հաստատութիւն գայ մերոց փաստիցս, եթէ հայաստանեայցն այնոցիկ միջակ առողջանութիւն՝ որ հեռի է յերկուց ծայրից աստի, հարազատագոյն է և ընտրեւագոյն, և ոչ ինչ, կամ Թէ քաջ սակաւ ինչ ընդհատ 'ի նախնեացն մերոց առողջանութենէ :

Եւս Թէ արդ մատչել 'ի լուծումն տարակուսանաց որ 'ի կանոնաց անտի տառադարձութեան ծնանին . այս է եթէ զի՞ է զի նախնի հելլենք զմերն «, օրինակ իմն, τ (դ) Թարգմանեն, և ոչ θ (տ) . զք θ, և ոչ τ . զϕ γ (կ) և ոչ χ (գ), զϕ β (չ կամ պ) և ոչ π (բ) և զայլն ըստ կարգի : Եւ ընդէր մերքն ևս նախնիք զոյն բառս և զանունս սովին կանոնաւ 'ի մեզ փոխաբերեն, և ոչ այլազգ . և զայբուբենս մեր ևս ըստ Յունաց ալփաբետայն կարգեալ և յարմարեալ են անդրստին 'ի սկզբանէ :

Ս'ի միայն պատճառք իրացս խընդրելի են յազգային 'ի սեպհական առողջանութե բնիկ հայաստանեայց, որ արդարեւ զարմանալի ինչ է յաչս բոլորից, ոչ օտարաց և եթ, այլ և հայկազն եղբարց սփռելոց 'ի զանազան աշխարհս արտաքոյ հայրենեաց : Բան զի եթէ ոք քաջ միտ դնիցէ, բնատուրն այն ազգիս մերոյ յաջողակութիւն յուսանել և յառողջանել ճշգրտիւ զայլալեզու հնչմունս, ոչ ինչ հաւաստեալ նմարի 'ի բնիկ հայաստանեայս, այլ 'ի ցրուեալն ընդ օտար աստեղծք . որոց արդէն իսկ աղաւաղեալ գոլով սեպհականն այն հնչումն ազգային, և 'ի ստեպ լոյ օտարոտի

1 Զորմէ արդ իսկ գովութեամբ տունէր յիշատակութիւն համբաւեալ օրագիրն Գաղղիոյ Journal des Débats, 'ի 21 հոյեմբերի :

բարբառոց որ շուրջ են զնոքօք՝ թե-
քեալ և ողորկեալ, յարմարագոյնք
գտանին 'ի յօդել զնոսին ճշգրտա-
գոյնս և ոչ ինչ ընդհատ յազգայնոց
անտի զորոց զլեզուսն ուսանին: Այս-
պիսիք են որք 'ի Աոստանդնուպօլիս
պանդխտին Հայք, և որք 'ի Ռուսս
և 'ի Աբհաս և 'ի Արաբա, և որք 'ի
Պարսս և 'ի Ալիքս: Իսկ բնիկ Հայա-
ստանեայք առ հասարակ դժուարու-
թիւն յոյժ կրեն 'ի հնչել զօտարոտի
բառս. և զոր օրինակ դժուարին է
օտարաց իմանալ զխտիրսն փափկա-
ձայնս որովք քաջ զանազանեն մերքն
յառողգանութեան անդ մերոյ բար-
բառոյս զբ և զգ և զդ, զզ և զէ և զի,
զդ և զն և զո, զծ և զէ և զը, զյ և
զէ, զա և զօ, զե և զէ, զւ և զլ, զճ և
զջ և զչ, սոյնպէս և սոցա մերոցս դը-
ժուարին յոյժ թուի 'ի միտ առնուլ
զխտիրս նմանօրինակ տառիցդ յօտար
լեզուս, և ըստ այնմ առողգանել զնո-
սին: Այտի ահա զարմանալին այն
այլափոխութիւն, որով բնիկ Հայա-
ստանեայք զի կամ զբ օտար ազգաց՝
հնչեն իբրու ա, և զն կամ զդ նոցին
որպէս ր, և զգ կամ զզ նոցին որպէս
է, և այլն. օրինակ իմն, զյունականն
σπίτη (սփիթի) հնչեն սպիթի, զլատինա-
կանն porta (թօրթա) հնչեն պօրթա,
զուռս բառս паспортъ (թաթթօթ) հնչ-
են պաթպօրթ, և այլն: Այլ ինչ երկ-
մտութիւն զի յերկար ջանիւ և վար-
ժութեամբ ոչ սակաւք 'ի Հայաստա-
նեայց ուղղեն զայս թերութիւն, այլ
նախկինն այն տպաւորութիւն օտար
հնչման 'ի լեզիս նոցա՝ կայ և մնայ
զարմանալոյ արժանի. և ահա այս է
զոր ազգային և սեպհական հնչումն
համարիմք մեք բնիկ Հայաստա-
նեայց: Այլ 'ի հաւաստիս այսմ վար-
կածի օրինակ առ ձեռն ունիմք և յայ-
լոց ազգաց ևս, ոչ յարեւելեայց միայն
այլ և յԱրոպացոց. յորոց մին և էթ-
շատ գրեցի: Վերմանացոցն ազգ-
բազմաբիւր, որ 'ի բունն Վերմանիա
և որ 'ի սփիւռս Արոպայ, զամենայն
ազգաց զլեզուս որ շուրջ զնոքօք իցեն

'ի հնչել իւրեանց փոփոխեն և այլա-
կերպեն բազմօք յոյժ առաւել քան
զմերազնեայն, բայց նոյնպիսի իմն
յեղափոխութեամբ բաղաձայնից. և
թէպէտ 'ի տղայ տիոց ևս հրահան-
գեսցին յուսումն օտար լեզուաց, սա-
կայն յանհնարիցն է չիմանալ 'ի խօ-
սից նոցա էթէ բնիկ Վերմանացիք
են. օրինակի աղագաւ, զգաղղիա-
կանն bon jour (յօն ծոռ) կամ զիտա-
լացին buon giorno (յօն ճիօռո) Վեր-
մանացին բոն շոռ հնչէ և բոն ջիօռո.
զուռս բառս господинъ (հօթօթին) հնչ-
են ֆօթօթին. փոխանակ ասելոյ ըստ
Լատինացոց veni, vidi, vici (վէնի,
վիտի, վիչի), ասեն ֆէնի, ֆիդի, ֆի-
չի, կամ էթ քաջ՝ ֆիչի և այլն: Այլ չի-
մանան ևս դիւրաւ զխտիրն մեծ՝ էթ
և ոք ուսուցանիցէ նոցա:

Ինդ այս էթէ հաւանեսցի ոք, ե-
թէ յանձին ունիցի ասեմ խոստովան
լինել էթ դր ազգաց իւրաքանչիւր
սեպհական հնչումնք են, նոյնպէս
և մերս ազգ զիւրն ունի հնչումն,
ապաքէն ինքնին իսկ լուծեալ գտանէ
զամենայն զտարակուսանս որք 'ի փո-
խաբերութէ տառիցն մերոց 'ի Յու-
նացն, և նոցայն 'ի մերս՝ ծնանին:
Այլ յիւրաւի: Վանզի զինչ ինչ այ-
նուհետեւ խափան մեզ լինիցի կար-
ծել՝ էթէ երանաշնորհ թարգմանիք
մեր զազգային զսեպհական հնչումն՝
զորմէ 'ի վեր այսր ասացաք՝ կալեալ
անձանց կանոն և առաջնորդ, ըստ
այնմ յարմարեցին անսայթաք զդար-
ձուածս օտարոտի անուանց 'ի մերս:
Այլ էթէ երբեք երբեք խոտորեցան
յայսմ կանոնէ առ հարկի ինչ քաղ-
ցրաձայնութեան կամ յայլմէ պատ-
ճառէ բերեալք, այն չէ ինչ. օրինակ
իմն Վաւիթ ասացին փոխանակ ասե-
լոյ Վաւիդ (Δαβιδ), Բենդիդիս փո-
խանակ ասելոյ Բենդիդիս (Ventidius),
Յաֆիթ փոխանակ գրելոյ Յաֆիթ
(Ιαφείθ): Սմին իրի և զայբուբենիցն
մերոց զկարգ յարմարեցին ըստ հել-
լենացոցն և ըստ Աբրայեցոց ալ-
փաբետաց, և ոչ այլազգ: Այլ այս

անտի ևս յայտ է, զի 'ի զանդիկ և 'ի պարսիկ բառիցն փոխաբերութեան ոչ այնչափ միտ դնեն այնմ ճշգրութե. զոր օրինակ հովսէփան հովսէփ ասա գրէ լորիշէ ըստ հին և նոր Պարսից հնչելոյ, և ոչ հովսէփան հովսէփ ասա. և այլք յզկնիսն Սահմա գրեցին և ոչ Սահմա, Սպլաարիւ և ոչ Սփլաարիւ:

Իսկ թէ նախնի հելլենք ևս զմերոյ բարբառոյս անուանս սոյնպիսեալ իմն կանոնիւ փոխաբերեն յիւրեանցն՝ ընդ այն զի՛նչ զարմանք իցեն: Վրան զի և զորոյ ազգի զճգրիտ հնչումն կարէին տալ անբատ և չքաւոր ալփաբետիւքն իւրեանց, և լեզուաճայր թոթով առողջանութեամբն: Մհա և զՊարսից և զՊարթևաց զանուանս Մարաշի, Մարաշ, Սահմա կամ Պիհրաճ, Սլաասո կամ Սլաասո, Սլաարշ կամ Պիլաշ և այլն, հնչեն և գրեն արևադարձի, արևադարձ, Վասանի, իրաքի, վրանիսս և այլն. և ո՞րք մտաբերեսցէ սոցունց օրինակաւ զՊարսիցն ազգին ուղղել զառողջանութիւն: Մպա ուրեմն և ոչ զհայկական մեր հնչմունս փոխել արժան է՝ 'ի Յունացն հայելով ծեբաբանութիւնս. այլ զնոցայն եթէ իցէ հնար՝ մերովս ստոյգ և ճշգրիտ առողջանութեամբ յուղղութիւն ածել:

Օայս ամենայն հաստատէ անշուշտ և բաժանումն տառիցն մերոց 'ի հին քերականութեան, 'ի նուրբս կամ 'ի լերկս, 'ի միջակս և 'ի թաւս: Վրան զի թարգմանիչն քերականութեան Վիոնեսիոսի թրակացոյ, որ բազում ուրեք զհելլեն կանոնս ճգնի յարմարել և մերումս բարբառոյ, 'ի բաժանման անդ տառից հարկ համարի խոտորել 'ի հելլենականէն և ասէ. «Իսկ են սոքա (բաղաձայնքս)»
 «նուրբք տասն և ստուարք ինն, և
 «միջակք եւթն. և միջակք վասն այլ
 «սորիկ անուանեցան (Քր Դիք), զի
 «քան զյոյրսն նուրբք են, և քան
 «զնուրբքն յոյրք. . . և են միջակքն,
 «բենն 'ի մէջ մենի, պէի և փիւրի.
 «վասն զի քան զմեն և զպէ խաժ է,

«և քան զփիւրն բարակ. և գիմն 'ի
 «մէջ կենի, քէի և խէի. զի քան
 «զկենն թաւ է, և քան զխէ և զքէ
 «լերկ. և դա 'ի մէջ տիւնի և թոյի.
 «զի քան զտիւն թաւ է, և քան զթոյ
 «լերկ» և այլն: Միս բանք պարզք
 և յստակք եթէ ունիցին ինչ պէտս
 մեկնութեան, լուիցուք աղէ լորզնկա
 ցոյն, զի ասէ. «Իսկն սակաւ ստուա
 «րագոյն է, զոր խաժ ասէ, քան
 «զմեն և զպէ. իսկ քան զփիւր բա
 «րակ. քանդի մէն և պէ ասելով հանդար
 «դիչ իջանէն շրմանի, և լոյլ և հանդ
 «հանէն բարբառ. իսկ բէն բախոմն հանէ
 «'ի շրմանի ուժգին և սորաւարագոյն:
 «Իայց փիւր առաւել քան զբեն, որ
 «չափ և նա առաւել քան զմեն և
 «զպէ. վասն զի յանուանէն յիւրարս
 «բախէ զշրթունս» : Միդ չգիտեմք
 եթէ իւ ձեռնտու իցեն բանք հինքե
 րականացս այնոցիկ՝ որ զբեն հնչել
 կամին իբր զպէ, և զգիմ իբր զկեն,
 և զայլսն ըստ կարգի, զի աւանիկ և
 լորզնկացին ըստ մեզ դասաւորէ
 զաստիճանս հնչման չորեցունց տա
 ուիցս այսպէս, Տ, Կ, Բ, Ժ. և տէս
 քանի ճշգրտութեամբ բացայայտէ
 զմիտան, զի ասէ բէն բախոմն հանէ 'ի
 շրմանի ուժգին և սորաւարագոյն. յայտ
 ուրեմն է թէ մօտաւորագոյնս մերձե
 նայ ըստ բնիկ հնչման 'ի ք լատինա
 ցոյց քան 'ի ք նոցին, թէպէտ և մեք
 զհնչումն ք տառին առաւել փիւրիւ
 յանդիման առնեմք, զի անբոյթ ևս
 զառողջանութիւն օտարոտեացն գոր
 ծեսցուք:

Վարձեալ և այլ իմն առարկուած
 հաւանին ոմանք ածել 'ի մէջ 'ի Սրաց
 բարբառոյ. քանզի ասեն. ահաւա
 նիկ և Սրացն այբուբենք գոգցես ըստ
 մերոցն կարգի դասաւորեալք, բայց
 ոչ ըստ մերումն կանոնի հնչին 'ի նո
 ցունց, այլ որպէս տառադարձութեն
 պահանջել թուի կանոն. զի օրինակ
 իմն զբէժն բէժի գրեն և նոքա իւրեանց
 տառիւք, և հնչեն պէժի. զԲորոն (որ
 առ նոսա զչար նշանակէ) գրեն Բորոն
 և հնչեն պորոն. զՏանգաղն գրեն Տան

Գալի . և հնչեն ճանկալի . զպղնձն «պի-
լնի» գրեն , և հնչեն «պիլնի» : — Այս
առարկուած՝ իբրու յազգակից և 'ի
դրացի բարբառոյ 'ի ներքս ածեալ՝
թերևս ազգէր ինչ , եթէ ոչ նոքին
իսկ Վ իրք , և գոգցես ամենայն Հայք
որ 'ի Վ իրս գաղթեալք են՝ ոչ նոյնպէս
կամակորէին և զհնչմունս հայերէնին .
իսկ արդ հաւաստեալ յայտ արարաք
մեք 'ի վեր անդր՝ եթէ խորթ է հըն-
չումն այն և անհարազատ , ապա և 'ի
հնչմանէն Վ րաց ոչ ինչ մարթիոք առ-
նուլ փաստնոր 'ի ցոյց հակառակ կար-
ծեացն , այլ զոր 'ի Հունացն և 'ի Ա-
տինացւոց հնչմանէ :

Ապա ուրեմն բնիկ հնչումն մերոյ
լեզուիս՝ ոչ լոստանդնուպօլսեցեացն
է և ոչ Վ րաստանեայցն , որք երկա-
քանչիւր 'ի ծայրայեղն կան խոտոր-
ման յառողանել զտառքս Բ , Գ , Դ , Զ
և այլն . զի առաջինքն հնչեն զսոսին
իբրու Բ , Գ , Դ , Զ , և այլք որպէս Կ ,
Ը , Թ , և այլն . այլ բնիկ Հայաստա-
նեայցն , որ միջակ է ընդ երկուսեան ,
և զամենայն զնշանակս հարազատու-
թեան յինքեան բերէ :

Հանկալի էր մեզ ճոխաբար պար-
զաբանութեամբ տալ աստէն իբր 'ի
պատկերի զճգրիտ զայս հնչումն ըն-
տրելի . այլ քանզի յերկարագոյն բա-
նից և օրինակաց պէտք լինին առ այս ,
նմին իրի առ 'ի հմտութիւն մերազ-
նեայց ոչ դանդաղեցուք ուրոյն կար-
գել յօրագրիս հատուածս ինչ յաշ-
խարհիկ բարբառ զհնչմանէ այլեայլ
տառից . իսկ սակս օտարազգի հայե-
րէնագիտաց դնեմք աւասիկ առ ժամն
զհամառօտ պատկեր հնչման մերոցս
այբուբենից՝ համեմատութե յոյն և
լատին գրերոյ .

ա	α	a
բ	β	p
գ	γ	k
դ	δ	t
ե	ε, ε	ie, e (Է -ու-)
զ	ζ	z, s (Գերժ .)
է	ε	e

ը	· ·	e (Գաղղ .)
թ	θ, τ	th, t
ժ	· ·	j (Գաղղ .)
ի	ι	i
լ	λ	l
խ	χ	ch (Գերժ .) kh
ծ	δζ	dz (Էհ .)
հ	γ	g (Գերժ .)
· ·	· ·	h
ձ	τζ	tz (Գերժ .)
շ	γ	gh (Գերժ .)
ջ	· ·	g (ge, gi)
մ	μ	m
յ	ι	i, h (Է -ու-)
ն	ν	n
չ	· ·	ch (Գաղղ .)
· ·	ο	uo
շ	· ·	c (tch Գաղղ .)
պ	· ·	b
ջ	· ·	c (dch Գաղղ .)
ր	ρ	r
ս	σ	s
վ	β	v
դ	δ	d
ր	ρ	r, rz (Էհ .)
ց	τζ	ts, z (Գերժ .)
· ·	υ, β	y, v
փ	π	p
ք	κ	k
օ	ο	o
ֆ	φ	f

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

Տիեզերի խելիս յարձար պապախան :

ԱՅԵՆՈՎ քանի որ դեռ աշխարհ-
քիս պտըտիլը ու արեւուն անշարժ ըլ-
լալն Մտուածաշնչին խօսքերուն դէմ
կը կարծուէր , գիտուն մարդուն մէկը
ամբաստանուեցաւ թէ մոլորական
բան կը սորվեցընէ ուրիշին : Պատա-
ւորը հարցուց ասոր թէ « Ընտ գի-
տեր որ Հետու արեգակը կայնեցուց :
— Պիտեմ , ըսաւ փիլիսոփան . ահա
ան ատենէն 'ի վեր անշարժ կեցած է
արեւը : — Ատոր խօսք չունիմ , ըսաւ
դատաւորը :